

NO. VI / 2003

ISSN 1301-2746

ADALYA

SUNA-İNAN KIRAC AKDENİZ MEDENİYETLERİ ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ
SUNA & İNAN KIRAC RESEARCH INSTITUTE ON MEDITERRANEAN CIVILIZATIONS

ADALYA

SUNA-İNAN KIRAÇ AKDENİZ MEDENİYETLERİ ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ YILLİĞİ
THE ANNUAL OF THE SUNA & İNAN KIRAÇ RESEARCH INSTITUTE ON MEDITERRANEAN CIVILIZATIONS

Bilim Danışma Kurulu / Editorial Advisory Board

Haluk ABBASOĞLU
Oluş ARIK
Tuncer BAYKARA
Jürgen BORCHHARDT
Vedat ÇELGIN
Bekir DENİZ
Refik DURU
Serra DURUGÖNÜL
Hansgerd HELLENKEMPER
Fahri IŞIK
Havva İŞKAN-IŞIK
Frank KOLB
Max KUNZE
Wolfram MARTINI
Gönül ÖNEY
Mehmet ÖZSAIT
Scott REDFORD
Oğuz TEKİN
Burhan VARKIVANÇ

Yayın Yönetim / Editing Management

Kayhan DÖRTLÜK
Tarkan KAHYA

Ceviriler / Translations

Doğan TÜRKER
T. M. P. DUGGAN
İnci TÜRKOĞLU

Yazışma Adresi / Mailing Address

Barbaros Mah. Kocatepe Sk. No.25
Kaleici 07100 ANTALYA-TURKEY

Tel: 0 (242) 243 42 74 • Fax: 0 (242) 243 80 13
akmed@akmed.org.tr
www.akmed.org.tr

Yapım / Production

Zero Prodüksiyon Ltd.

ISSN 1301-2746

 Vehbi Koç Vakfı

İçindekiler

Remzi Yağcı

“*Beyaz Astarlı (White Slip) II Kapları ve I.Ö. II. Binde Kıbrıs Soli İlişkileri*” 1

Jürgen Borchhardt – Günter Neumann – Klaus Schulz

“*Tuminehi / Tymnessos*” 21

Murat Arslan

“*I.Ö. 188 Yılından I.Ö. 67 Yılına Kadar Lykia, Pamphylia ve Kilikia Trakheia
Sabillerindeki Korsanlık Faaliyetleri: Nedenleri ve Sonuçları*” 91

Vedat Çelgin

“*Termessos Egemenlik Alanında Artemis Tapinimi I
Ahırtaş – Örentepe (Kelbessos) Antik Yerleşmesindeki “Artemis Kelbessis” Kültü.
Son Epigrafik Araştırmaların Katkılarına Bir Bakış*” 119

Vedat Çelgin

“*Termessos Egemenlik Alanında Artemis Tapinimi II
Keldağ / Göldağ (Neapolis) Antik Yerleşmesindeki Aspalos – Artemis Akraia Kültü.
Epigrafik ve Arkeolojik Veriler Işığında Bir Değerlendirme*” 141

Simon Young

“*Pamphylian Architectural Decoration in the Second Century AD:
Purely Derivative or an Independent Tradition?*” 171

N. Çevik - B. Varkivanç - İ. Kızgut - F. Gülşen

“*A Settlement in Lycia: Dariözü / Kastabara*” 189

S. Yıldız Ötüken

“*Likya Bölgesi’ndeki Kazı ve Yüzey Araştırmaları Çerçevesinde Ortaçağ Seramikleri*” 233

Sema Alpaslan

“*The Evaluation of the Motifs and Styles of the Architectural Sculpture
of the Byzantine Age in Antalya and Lycia*” 251

Ayşe Aydin

“*Tarsus Müzesi’ndeki Daniel Betimli Levha*” 265

Nilay Çorağan Karakaya

“*Antalya’nın Demre (Myra) İlçesi’ndeki H. Nikolaos Kilisesi’nde yer alan
Deesis Sahnesi*” 281

İlhan Erdem

- "Bir Ortaçağ Kenti Antalya: Geç Antik Dönem'den Selçukluların Sonuna
Genel Bir Yaklaşım (II)" 293

T. M. P. Duggan

- "A 14th century Account of Antalya's Sunken Cities.
A Historical Context and a Literary Tradition" 305
-

Beyaz Astarlı (White Slip) II Kapları ve İ.Ö. II. Binde Kıbrıs Soli İlişkileri

Remzi YAĞCI*

1999 yılından beri İçel Müzesi'nin katılımıyla Mersin Üniversitesi Arkeoloji Bölümü'nün bir projesi olarak Soli Höyük ve Sütunlu Cadde olmak üzere iki bölgede sürdürülən Soli / Pompeiopolis Antik Liman Kenti Kazıları kapsamında yer alan, Soli Höyük kazıları üç yıl boyunca kentin dip tarihine ışık tutacak önemli buluntular vermiştir. Stratigrafik olarak üstte yoğun bir Hellenistik tabakanın içinde (D6) ve doğu yamacındaki Arkaik ve Demir Çağ malzemesinin yoğun olduğu açmaların içinde ve altında (D8, F9) açığa çıkarılan Kıbrıs beyaz astarlı (White Slip)¹ II tipi üç kap parçası, Kilikia'da az bulunan türde örneklerden olduğundan Geç Tunç Çağı'nda Anadolu-Kıbrıs ilişkilerine ticari rotaların saptanması ve dağılım alanları bakımından yeni bir boyut getirecek niteliktir. Kıbrıs'ta Geç Kıbrıs IB (İ.Ö. yak. 1550-1500/1475) döneminden başlayarak² Geç Kıbrıs IIB'nin sonuna (İ.Ö. yak. 1190) degen dinsel ya da seküler amaçla üretilen ve tüm olanlarının çoğunuğu 'prestij' esyası ve armağan olarak gömülerden ele geçen bu kapların Kıbrıs'ta ve onun içinde yer aldığı Doğu Akdeniz ticaret ağında kronolojik olarak uzun bir geleneği vardır. Bu makalede, Soli'de bulunan WS II tipi kap parçaları ve onlarla ilişkili diğer kaplar-buluntular, yayılım alanları, işlevleri, buluntu durumları ve buna bağlı kesin ya da görece kronolojileri ile ticari ilişkiler incelenecaktır. Ayrıca olası ticaret rotaları ele alınarak Kıbrıs-Soli ilişkisinin Kilikia-Doğu Akdeniz ticaretindeki rolü ve önemine degeinilecektir.

WS'ler Kıbrıs'ın tipik Geç Tunç Çağı kaplarıdır. Levant'da Ege'de ya da Doğu Akdeniz'deki Geç Tunç Çağı merkezlerinde bir ya da birden çok WS parçası bulunmadığını söylemek zordur. Bazen bütün kap olarak bazen de bu kaplara ait yüzlerce parça olarak ele geçmektedirler³. Belirgin özellikleri nedeniyle kolayca ayırt edilirler. Örneğin beyaz astarlı, çoğulukla koyu kahve, siyah bezemelidirler. Myres ve Ohnefalsch-Richter, WS

* Yrd. Doç. Dr. Remzi Yağcı, Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Kaymak Yerleşkesi, Buca-İzmir.
Bilgisayarla ilgili katkıları için Harita Mühendisi S. Çubuk'a, çizimler için Arkeolog E. Kocabasoğlu'na ve malzemeyi çalışırken her konuda gösterdikleri özveri için öğrencilerime teşekkür ederim

¹ WS olarak kısaltılacaktır.

² Fischer 2001, 170 Filistin'deki merkezlerde Geç Tunç IIa kontekstinde (yak. İ.Ö. 1450/1400)'lerde sayıları az iken, İ.Ö. XIV. yy. başlarında çeşitli biçimlerdeki örneklerinin sayısı artmaktadır. İ.Ö. 1350-1300 arasında ise sayısal olarak zirveye çıkmaktadır. Gittlen 1975, 117. Kıbrıs'ın Levant ile olan ticareti yaklaşık 1190'da (XIX. Sülale sonrası) sona ermiştir. Dothan 2001, 158.

³ Örn: Tell Akko, Abu Hawam. Artzy 2001, Fig. 1, 4.

bezemelerinde deriden yapılmış bir içki kabının dikişli eklienti yerlerinin örnek alındığını belirtmektedirler⁴. Biçimleri ise çoğunlukla yarı küreseldir, ancak krater, tankard, testi, ve şişe (bilbil) biçimli olanları da vardır⁵.

Günümüzde WS; hem biçim, hem de bezeme yönünden Kıbrıs Orta Tunç Çağı 'beyaz boyalılarının' bir süreci olarak görülmektedir. WS, Kıbrıs çanak çömlek tarihinde en uzun süreli geleneği olan kaplardan birisidir. En azından dört yüzyıl boyunca begeniyle kullanılmıştır⁶. En erken örneği LC IA1'de Proto White Slip⁷ başlamakta ve LC IIB'de White Slip II ile sona ermektedir⁸. Karageorghis'e göre, Kıbrıs'ta White Slip'in gelişimini günlük yaşam-daki gereksinimler belirlemiştir. Yaklaşık İ.O. 1600'lерden başlayarak beslenme alışkanlığı değişmiş, Kıbrıs halkı daha çok sıcak yemek ve sıvı tüketmeye başlamış, çorbalara daha fazla önem vermeye başlamıştır. Bu alışkanlıklarına uygun olarak küçük ve orta ölçekli beyaz astarlı ve halka kaideli kapları geliştirmiştir ve yoğun olarak kullanmaya başlamışlardır. Bu kaplar pişirme amacıyla kullanılmamışlardır⁹. Bietak ise WS'lerin olasılıkla amphora ya da diğer depolama kapları dışında sıvıların saklanması için kullanılan kap tiplerinden olduğu savındadır¹⁰. Gömülerde WS kapları bazen içlerinde balık, kuş, keçi ya da koyun kemikleri ile birlikte bulunmuşlardır. Bu nedenle kullanım amaçları arasında yiyecek kabı olmaları varsayımlı da yer almaktadır¹¹.

⁴ Myres 1899, 39.

⁵ Kap biçimleri için bk. Salles 1980, Pl. IX-X; Vermeule 1990; Hadjikosti 1991; Artzy 2001, 107 vd.; South 2001, 68 Fig. 3; Gittlen 1975, 111'de yayınlanmış raporlardaki WS kap/kap parçası ve tankard gibi örneklerin sayısının 486 olduğunu belirtmektedir.

⁶ İ.O. 1600/1575-1190. Åström 1972, 762; Yon 2000, 1124.

⁷ Åström 2001, 50. Kronolojisine göre; İ.O. 1600/1575-1550/1540.

⁸ İ.O. XIII. yy. sonları-XII. yy. başları. Åström kronolojisine göre: İ.O. 1190; Åström 1972, 762.

⁹ Karageorghis 2001, 9.

¹⁰ Artzy 2001, 114, discussion.

¹¹ Bu tip gömülerde büyük kraterler ve daha sonra seçkinlerin gömülerinde Miken kraterleriyle birlikte bulunan halka kaidelilerin gömü törenlerinde şarap ya da diğer içkilerin servisi için kullanıldıkları sanılmaktadır. Yerleşimlerde döküntüler içinde ele geçen WS kase ve testiler ve onlarla birlikte ele geçen diğer nitelikli kapların (halka kaideller, tek renkliler, Miken IIIB, beyaz boyalı çark yapımı III tipi kaplar) bazı mekanlarda daha yoğun olması nedeniyle akşam yemeği ya da kabuller sırasında kullanılması olabileceğinin düşünülmektedir. WS kapların bazen de taban altında bir pithos dibinde bulunması nedeniyle sıvı kabı oldukları varsayımlı güçlenmektedir. Yaygın olarak "yoğurt" ya da "süt" kabı olarak anılan WS'lerin içlerinde buna ilişkin herhangi bir kalıntı ele geçmediğinden gerçek işlevleri kesin olarak kanıtlanamamaktadır. South 2001, 68. 69. Bir diğer görüş de, yarı küresel kabın özellikle tek bir amaçla 'yoğurt tüketimi' için yapılmış olduğudur ki, Hankey, Kıbrıs ve Önasya'da bu tip (White Slip) kapların yoğun olarak ele geçtiği yerlerde yoğurt tüketiminin yaygın olduğunu öne sürmektedir. Hankey 1983, 169. Ayrıca Tell Abu Hawam ve Deir el-Balah örneklerinde görüldüğü gibi bir 'yeni zengin' tarafından depolama kaplarının ağzını kapmak için 'prestij nesnesi' ya da 'tabut kapağı' olarak da kullanılmaları söz konusudur; Artzy 2001, 112 Fig. 6, 113; Dothan 2001, 158. Deir el-Balah'ta, I. Seti ve II. Ramses Dönemi'ne (çoğunluğu İ.O. XIII. yy.) ait çok sayıda WS II örnekleri ele geçmiştir. WS'ler, bu gömülerde açığa çıkarılan mühür ve skarabebelere göre kesin olarak tarihlenmektedirler. WS II'ler gömülerde tabutun içinde ve dışında; halka kaideli kaseler, 'beyaz traşlı' testiler gibi WS II'lerle ilişkili tipik Kıbrıs kap örnekleri ile bir arada ele geçmiştir Dothan 2001, 158; Fischer 2001, 168.

Aström'ün kronojisine göre; WS kapları İ.O. yak. 1600/1575-1190 yılları arasında kullanılmış olmalıdır¹². WS II, I¹³ den daha yaygındır¹⁴. Popham, bu denli uzun kullanımın nedenlerinden biri olarak, Kıbrıs'ın geleneklere bağlılığını öne sürdürmektedir¹⁵. Diğer nedenler arasında; işlevselliği ya da dekoratif bir nesne oluşu gelmektedir. Yarı küresel kapların belki de bu yüzden yalnızca dış yüzleri ve kaideleri bezenmektedir. Bu durumda kullanım amacıyla değil, dekoratif amaçla duvara asılmak için yapılmış olduklarını akla gelmektedir. Ancak çeşitli biçimlerde olmaları, farklı işlevlerinin olabileceğini de göz önünde tutmayı gerektirmektedir. Örneğin krater, su ile şarabın birbirine karıştırılması, testi dökülmesi, kase ise içilmesi durumunda işe yaramaktadır. WS'lerin yaygın olması, bu dönemde yoğun olarak kullanılan Miken kylix'inin Kıbrıs'ta az bulunmasının bir sonucu olarak da görülmektedir¹⁶. Bu durum aşağı yukarı Levant'ta da aynıdır¹⁷. Yarı küresel WS kapları, Geç Tunç Çağında bilinen bir sofra kabıdır¹⁸.

WS'in işleviyle ilgili önemli bir görüş de A. Kromholz tarafından öne sürülmüştür. Kromholz'a göre: bu kaplar özellikle ölü kültüyle ilişkilidir. Bu görüşün başlıca dayanağı, beyaz astarlı kapların çoğunuğunun mezarlardan ele geçmiş olmasıdır. Aynı bölgede yapılan kazılarda hem gömülerden hem de yerleşim yerlerinde ele geçen örnekler karşılaştırıldığında çoğunuğun gömü armağanı olduğu görülmektedir. Böylece bir tür sunu kabı olarak kullanıldığı sonucuna varılmaktadır¹⁹. Malmgren ise çoğunuğu gömülerde ele geçse de bu tür kapların hem sunu hem de sofra kabı olarak kullanılmış olabileceği görüşündedir²⁰.

WS'lerin işlevleriyle ilgili dönemsel farklılıklar da söz konusudur. Örneğin, Ugarit (Minet el- Bedia ve Ras Shamra) ya da Sidon, Dakerman'ın çoğulukla fildiği ya da fayanstan yapılmış lüks sayılabilen nesneleri, yüksek nitelikli Miken kapları ve halka kaideli testiler gibi diğer Kıbrıs kapları ile birlikte bulunan nitelikli WS'ler, İ.O. XIV-XIII. yy.'ların varsıl donanımlı gömülerinin en gözde armağanları iken²¹; Geç Tunç Çağının sonlarına doğru (İ.O. XII. yy. başları) yapımına daha az özen gösterilen ve daha çok günlük kullanıma özgü üretilen nesneler arasına girmiştir. Bu değişikliğin nedeni; lüks sayılabilen ve gömü ile ilgili bir 'prestij objesi' ya da 'lüks bir ticaret objesi' olmalarından çok artık seri üretimi, taklitleri yapılan ve günlük kullanıma daha çok giren bir nesne olarak daha aşağı ederlerle alıcı bulan bir ticari mal durumuna gelmiş olmaları biçiminde yorumlanmaktadır²².

¹² Aström 1972, 762.

¹³ Örn: Filistin - Sheckem kazısında 50 ya da daha fazla sayıdaki WS II'ye oranla 2 ya da 3 WS I ele geçmiştir. Aström kronojisine göre WS I, Geç Kıbrıs IA:2 döneminde görülmektedir (İ.O. 1550/1540-1525/1500). Aström 2001, 50.

¹⁴ Merilles 2001, 100.

¹⁵ Popham 1972, 431.

¹⁶ Popham 1972, 431.

¹⁷ Hankey 1983, 169.

¹⁸ Popham 1972, 431.

¹⁹ Kromholz 1978, 2.

²⁰ Malmgren 1999, 78.

²¹ WS II, Kıbrıs'ın hem kuzey ve güneyindeki yerleşimlerde hem de doğusundaki çoğunuğu LC II A-B den LC IIC' nin sonlarına degen tarihlenen gömülerde ele geçmiştir. Todd 2001, 40.

²² Yon 2001, 122. 123.

WS II kapları, Kıbrıs kronolojisine göre LC IIA:1'de ortaya çıkmış; İ.O. XIV. yy.'da Levant'da yaygınlaşmıştır. Kazılardan ele geçen örneklerde göre; XIII. yy.'da sayılarının iyice arttığı gözlenmekte ve son olarak da İ.O. XIII. yy. sonu XII. yy. başlarında görülmektedirler²³.

WS I, II türü kaplar Kuzey Levant'ta özellikle Ras Bassit, Ras Shamra (Ugarit), Tell Sukas, Tell Simiriyan, Tell Kazel, Tel Arqa, Tripoli, Tell Arde, Byblos, Beirut, Sidon, Dakerman, Tyre gibi liman kentlerinde ve daha iç bölgelerde ele geçmiştir²⁴. Batıda, Suriye-Filistin dışında Orta Akdeniz'den en belirgin örnekler yine seri üretim olarak, halka kaidelilerle birlikte ticaret gemileriyle Ege'ye; Atina, Aegina, Thera, Rodos ve Girit (Kydonia) gibi merkezlere taşınmıştır²⁵. Kıbrıs'ın seri üretim WS ve halka kaideli kapları deniz yoluyla Ege'ye de ulaşmıştır²⁶. Kommos, Poros, Chania gibi liman kentlerinde iş yapan Kıbrıslı tüccarların varlığından söz edilebilir²⁷.

WS çanak çömleği, Orta Akdeniz'de enderdir ve Sicilya (Canatello) ile Sardinia'da varlığı saptanmıştır²⁸.

Artzy'ye göre WS kaplarını kimin ürettiği ve dağıtımını ütlendiği konusu tartışımalıdır. Saray ekonomisinin bir ögesi ve ideolojik olarak önemli olsa bile bunu kanıtlamak zordur. Çünkü ekonomik ilişkiler yalnızca saray ile sınırlı değildir. Kıbrıs ile ilgili olarak deniz ticaretinin yaygınlaşması, onun ekonomisinin canlılığını ve döneminde ekonominin devleri arasında yer aldığı göstermektedir. İ.O. XIII. yy.'da belki de daha önce döneminin

23 Popham, Amarna'da ele geçen örneklerde göre WS II'nin İ.O. 1350'de seri üretimine geçildiğini belirtmektedir; Popham 2001, 46 vd. WS II kapları; Kalavassos-Ayios Dhimitrios kazalarında Miken IIIB ve yerel "White Painted Wheelmade III" kapları ile birlikte bulunmuştur. Filistin'de de Geç Tunç Çağının son evresinde benzer bir durum söz konusudur. Örneğin, Mıqne Ekron'da VIII. tabaka yerel Kenani kapları ile WS II çanak çömlekleri bir arada ele geçmiştir. Ekron'da Geç Tunç Çağının yüküma uğratılmasıyla Miken IIIB, Kıbrıs ve diğer dış alım kapları ile deniz ticaretinin sona eriği aynı zamana rastlamaktadır. Dothan 2001, 157. Kıbrıs'ta WS'lerin en geç kullanımı örneğin Pyla-Kokkinokremos ve Maa-Palaeokastro (İ.O. XII. yy. ortaları) gibi merkezlerde görülmektedir. Bundan sonra yerel olarak üretilen Miken IIIC:1 skyphoi belirginleşmiştir ve WS'ler giderek yok olurlar. Yeni gelen göçmenlerin artık WS'lere gereksinim duymadıkları anlaşılmaktadır. Böylece dört yüzyl boyunca sürdürülen bir gelenek sona ermiştir. Karageorghis 2001, 10. Suriye-Filistin bölgesinde de benzeri durum söz konusudur. Bu dönemde Geç Kıbrıs ile deniz bağlantısının sona erdiği, Mıqne Ekron'daki Kenani yerleşimdeki tahrip tabakasından ele geçen WS II kap parçalarından anlaşılmaktadır. Bu tahripten sonra WS II görülmezken, Miken IIIC çanak çömlek parçaları ile yerel Kenani kapların geleneğini sürdürün kap parçaları ele geçmiştir. Kent, yıkımdan sonra Filistinliler'ce yeniden kurulmuştur. Mısır Deir el-Balah'ta bulunan çok sayıdaki WS II kabı, I. Seti ve II. Ramses Dönemi'ne (XIX. Sülale) yani coğunluğu İ.O. XIII. yy.'a aittir. Fischer 2001, 168. Yine Mısır'da XVIII. Sülale, yani Geç Kıbrıs'ın başlarından önce de WS I'in varlığı kanıtlanamamıştır Bergoffen bzk. Dothan 2001, 158 discussion. Kuzey Sina keramik buluntularına göre, Kıbrıs ile Levant arasındaki ticari ilişkilerin kesilmesi XIX. Sülale (yak. İ.O. 1190) dan önce değildir. Oren bzk. Dothan 2001, 158. discussion.

24 Yon 2001, 117 vd. Filistin'deki dağılımları için bk. Gittlen 1975 Fig. 3.

25 Merilles 2001, 99.

26 Bunların listeleri Popham, Cadogan, Buchholz, Aström ve Catling tarafından yapılmış, kaynakçası Cline tarafından yeniden güncellenmiştir. Troia'da da bulunan WS II kap parçaları, kuzeydoğu Ege'den Girit'e, Rhodos'tan Tiryns'e degen yayılmışlardır. Kommos kazalarında daha çok oranda WS II kap parçası ele geçmiştir. Güney Kıbrıs'taki üretim merkezleri bu dönemde Ege ile ticari ilişki içindedirler. Merilles 2001, 100.

27 Vagnetti 2001, 103.

28 Vagnetti 2001, 101. Vagnetti, WS kaplarının en yaygın olarak Levant'ta görüldüğünü, dağılımdaki bu farklılıkların WS kaplarının kendine özgü işlevleriyle ilişkili olabileceğini Miken'lerin yeme alışkanlıklarını ya da bazı belirgin Miken kaplarının biçimini ve işlevlerinin örtüşmesiyle ile bir ilgisinin olmayabileceğini öne sürmektedir; Levant ve Libya'da bol olmalarının nedenini Kıbrıs ve Levant'takilerin ortak yeme içme alışkanlıklarına sahip olmalarına bağlamaktadır. Vagnetti 2001, 103.

ekonomisi güçlü devletleri arasına girmiştir. Zengin liman kentleri ile, varlıklı kişilere ait bol armağanlı gömüllerin bulunduğu Hala Sultan Tekke, Enkomi, Kition ve Kalvasos - Ayios Dhimitrios gibi kentler, İ.O. XIII. yy.'dan XII. yy. deEGIN önemli gelişmeler göstermişlerdir. Kıbrıs'ta bu döneme ilişkin bir çok oksitlenmiş madeni külçe bulunmuştur. Kıbrıs ticari etkinliğin dışında, bakır gibi önemli maden kaynaklarına sahip bir ham madde üreticisi ve işlemecisidir. Sermaye birikimi sonucu olasılıkla iklime uygun olarak yapılan ve küçük ölçekli, aile ya da girişimci kesimlerce başlatılan deniz ticareti, ileride 'elit' ticaret ile rekabete girmesi sonucunda, Kıbrıs ticareti İ.O. XIII. yy.'da önemli değişiklikler yaşamıştır²⁹.

WS kapları, halka kaideliler ile birlikte deniz ticaretinde ekonomik değeri yüksek, seçkin ticari mallar arasındadır. Bu kaplar ile madeni külçelerin geç örnekleri arasında ilişki kurulmaktadır³⁰.

Teknolojik olarak; WS I, II kapları düzenli ve yüksek dereceli bazı durumlarda 1080 °C'yi aşan ıslarda fırınlanmıştır³¹. WS II kaplarının üretim teknolojileri ile ilgili olarak yapılan fiziksel-kimya araştırmalara göre örneğin Nicosia Müzesi'ndeki D8 (Res. 5) tipi örneklerin benzerleri (Tip C) 1050-1080 °C'lik bir ısı ortamında fırınlandığı, içinde renklendirici öğe olarak Mangan'ın var olduğu, beyaz astar içinse mika kil (+feldspar+quartz) kullanıldığı deneySEL olarak saptanmıştır³². Kıbrıs'ta WS çanak-cömleğinin en yoğun üretildiği

²⁹ Artzy 2001, 112. Proto-WS ile WS'in Kıbrıs dışındaki yabancı yerleşimlerde özellikle Suriye-Filistin ile Mısır'da çok sayıda ve biraz da Ege'de ele geçmesi Kıbrıs topluluklarının bu bölgelerle bu dönemde yakın ilişkide olduğunu kanıtlamaktadır. Bu ilişkilerin ana kara ile en erken dönemlerden beri sürdürdürüldüğü ve Kıbrıs'ın tarima dayalı bir yaşam biçimini sergilediği ancak MC (Orta Kıbrıs) III kültürünün önemli değişiklikler göstererek yeni bir döneme girildiği anlaşılmaktadır. LC I'de belirgin sınıfların ortaya çıkışı ve becerilerin artmasıyla kent merkezleri gelişmiştir. Bunun sonucunda gelişmiş bir ticaret ağı kuruldu; Levant ve Nil deltasında bulunan MC çanak çömleğinden anlaşılmaktadır. Adanın kereste ve bakır kaynakları Hyksos/Syro-Filistin ekonomi dünyasının bir uzantısı olmasını gerektirdiği, PWS ve WS'nin adadaki bakır endüstrisinin ve bakır işleme teknolojisinin geliştirildiği dönemde ilişkili olduğu öne sürülmektedir; Eriksson 2001, 52. Bu dönemde Suriye/Filistin Bölgesi'nde WS çanak çömleği ve "slip" teknolojisi geleneksel olarak bilinmekteydi. Bu da Kıbrıs Suriye/Filistin ticari ilişkilerinde bir ürün çeşidini oluşturmaktaydı. Burada asıl sorun, Kıbrıslılarla Hyksoslar arasında arz-talep dengesi nasıl kurulduğudur. Kıbrıs'ta MC III'ün sonrasında, Enkomi ve Toumba tou Skourou gibi kent merkezlerinin doğuşu, Hyksoslar tarafından kurulan gelişmiş ticaret ağı ve politik bağlantıların bir sonucu olarak değerlendirilmektedir. Nitekim arkeolojik buluntular ve dokuma ürünleri Hyksoslar'ın Doğu Akdeniz'de Nil Deltası ve Güney Kenan Ülkesi'ni içine alan bir ticaret ağı kurduğunu göstermektedir. Oren 1997, 271. Oren, sosyal ve politik düzenlemenin gelişmiş bir düzeyde olması gerektiğini söyle vurgulamaktadır: "...site location and settlement pattern; the structure of urban organization, military, public and domestic architecture; as well as cult and economy" age. 255. Ancak adadaki yoğun tahlimat ve silah buluntuları ile yoğun gömüller dramatik olayların varlığını da işaret etmektedir. Bu 18. Sülälenin kurucusu Ahmose'nin Hyksoslar'ı kovması ile açıklanmaktadır. Çünkü, Kıbrıs'ta Hyksos kültürü ile ilişkili olabilecek nesneler yok olmuş ve yerine özellikle Geç Minos I keramiği gibi yeni ticari mallar ortaya çıkmıştır. Örneğin bununla ilgili olarak özellikle Enkomi'de Geç Kıbrıs (LC) döneminde gerçek bir toplumsal tabakalaşma, mimari ve buluntu farklılaşması yaşamıştır. Bu dönem post-Hyksos olarak adlandırılmasında ve Mısır ile olan ilişkilerin yeniden kurulması ve Minoslular'la önemli sayılabilen ilişkilerin kurma süreci olarak değerlendirilmektedir. Eriksson 2001, 53.

³⁰ İ.O. XIII. yy. Kommos, Mathiati, Skouriotissa ve Gelidonya bakırlarının karşılaştırmalı inceleme sonuçlarına göre ve Pyla-Kokkinokremos, Maa-Palaekastro, Alassa-Pano Mandilaris, Kition, ve Kalavasos-Ayios Dhimitrios ve Maroni-Vournes vb. çeşitli yerleşimlerin kurulması ve gelişimlerine ile ilgili olarak. Bunlardan daha doğudaki Kalavasos-Ayios Dhimitrios, Maroni, Vournes ve Kition Israil ve yakın çevresine dış satım yapabilecek en uygun konumda limanlardır. Artzy 2001, 113.

³¹ Örneğin WS I tipi bir kapta yüzeyinin su geçirmez olup olmadığını anlamak için yapılan bir deney sonucunda; yedi saat içinde bütün sıvayı emerek boşaltması nedeniyle yalıtkan olmadığı ve sıvılar için uzun süreli bir saklama kabi olarak ya da uzun mesafeli yolculuklarda örn. uluslararası ticarette içki taşıma kabi olarak kullanılmayıcağı (deneySEL olarak) kanıtlanmıştır. Bu nedenle işlevsel ve biçimSEL (kase, tankard ve testi) açıdan sofralarda içki kabi olarak kullanıldığı varsayılmaktadır. Karageorghis 2001, 10.

³² Aloup 2001, Tablo 2; NIC-3. Yapılan incelemelere göre WS II kaplarının, WS I kümesi ile karşılaştırıldığında daha çok magnezyum, demir, potasyum ve kalsiyum içeriği saptanmıştır. Artzy 2001, 112.

merkezlerinden birisi Sanida'dır. Sanida kazısı yapılan ilk üretim merkezidir³³. WS'in fırınlandığı ocaklar, artık parçalar, ateş çubukları³⁴ vb. bunu kanıtlamaktadır.

Kıbrıs Anadolu İlişkileri

Kıbrıs Anadolu ilişkileri tarih öncesi dönemlere değin gitmektedir. Ancak bu konudaki arkeolojik kanıtlar yeterli değildir³⁵.

Erken ve Orta Tunç Dönemi'nde çanak çömlek buluntuları Kıbrıs ile Anadolu arasındaki kültürel ilişkileri ve olası bir toplumsal devingenliği belgelemektedir³⁶. Anadolu'nun Kıbrıs ile doğrudan ve arkeolojik olarak geçerliliği daha belirgin olan ilişkisi, Kıbrıs'ta Erken Tunç Dönemi'nin başlaması ile Tarsus Erken Tunç II ve diğer Anadolu kentlerinin yıkılması arasında gerçekleşmiştir. Anadolu'da görülen Erken Kıbrıs Dönemi ve "Philia" tipi kırmızı perdahlı çanak çömlekler, Kıbrıs'ta Güney Nicosia-Marki Alonia'da görülen Anadolu tipi bir dizi ocak biçimini ile arada ilişki kurulmaktadır. Orta Kıbrıs Dönemi'ne ilişkin Kültepe-Karum Ib'de bulunan beyaz boyalı 'pendent line style'deki örnekler Anadolu ile Kıbrıs arasında kronolojik olarak önemli bir bağlantıdır. Aynı stilin örnekleri Mısır, Filistin, Suriye, Anadolu ve Girit'te bulunmuştur. Siyah üzeri kırmızı, Tarsus, Kabarsa, Domuztepe'de; bu kez farklı yönde, Anadolu'dan Kıbrıs'a getirilen nesneler arasında Orta Tunç IIA Dönemi'ne tarihlenen Syro/Kilikia tipi bir testi, Kıbrıs'ta Nicosia-Dhasillion Sergithi'de bir gömünde açığa çıkarılmıştır. Ayrıca Kıbrıs beyaz boyalıları ile Orta Anadolu Erken Tunç III-Orta Tunç I Kapadokya kapları arasındaki benzerlik biçim ve bezeme yönünden dikkat çekmektedir³⁷.

Anadolu-Kıbrıs ilişkileri arkeolojik malzeme yönünden Geç Tunç Çağında daha iyi belgelenmektedir. Bunu başlica nedeni; bu dönemde Doğu Akdeniz dünyasında oldukça gelişmiş uluslararası ticaretin ve tarihsel bağların varlığıdır. Ticari yazışmalar ve mektuplara göre Ugarit (Ras Shamra) ile Alashiya (Kıbrıs) arasında İ.O. 1300/1200'lerde siyasi ve ekonomik ilişkilerin varlığı söz konusudur. Özellikle WS tipi testiler (V-VI), kırmızı üzeri siyah kaplar uluslararası ticari ilişkilerin varlığını kanıtlamaktadır³⁸. Bu ilişkiler, Geç Tunç Çağının son evresinde lüks tüketim mallarıyla pax aegyptiaca tarafından teşvik edilmektedir.

Soli Höyük F 9 plan karesinde yak. 16.00 m. kodundaki çömlek çevresinde ele geçen "parallel line style" bezeme tipinin bir örneği olarak; ağız kenarına özensiz çekilmiş üç yatay çizgi ve iç kafes taramalı eşkenar dörtgen (baklava dilimi) zincirli kap parçasının (Res. 2, sol; Res 4 No: 1) benzerleri Kıbrıs'ta Kalavasos-Ayios Dhimitrios'ta IX. yapı

³³ Todd 2001, 41. Discussion.

³⁴ Bu çubuklar, çanak-çömlek dizilerini dikey olarak destekleme amacıyla kullanılmışlardır Todd 2001, 37 Fig. 12; artık parçalar Fig. 13-14. Bu parçalar bir kez fırınlanmıştır, hafiftir, özleri emicidir, gözeneklidir, ağız ve kulplarında çatlaklar vardır. Ayrıca Sanida ve diğer bölgelerde ele geçen örneklerin bir bölümünün 'petrografik' ve 'nötron aktivasyonu' vb. incelemeleri Sanida'nın bir üretim merkezi olduğunu göstermektedir. Todd 2001, 40 vd.

³⁵ Ayios Epiktitos-Vrysi, Philia Drakos ve Dhali-Agridhi gibi merkezlerde bulunan Neolitik Dönem'e ait dilgi parçası, siyah perdahlı kapların Anadolu ile bağlantısı ve kronolojik olarak önemi tartışılmalıdır ancak buna karşılık Lemba ile Likya, Karataş-Semahöyük'te bulunan kabartmalı bezenmiş kaplar ile, Kilikia, Tarsus'taki beyaz üzeri siyah ve siyah astarlı ve taraklı parçalar arkeolojik malzeme olarak karşılaştırılabilir Todd 2001, 204.

³⁶ Örneğin, Kalkolitik ve Erken Tunç Çağları arasındaki geçiş döneminde Kıbrıs'ta Anadolu çanak-çömlek biçimlerinin benzerliği vurgulanmaktadır, ayrıca sınırlı da olsa Anadolu'dan Kıbrıs'a göç olduğu ileri sürülmektedir. Peltenburg 1996, 17-27; Web 1999; Todd 2001, 204-205.

³⁷ Todd 2001, 205

³⁸ Todd 2001, 205 vd.

tabanında ele geçmiştir ve İ.Ö. XIII. yy.'a tarihlenmektedirler³⁹. Bezeme ve yapım tekniği olarak No. 1, diğerlerine göre (No. 2, 3) daha az özen gösterilmiş, hatta yozlaşmış bir örnek sayılabilir. Bezeme biçimini ve kap formu her zaman kase biçiminde olan Geç WS II özelliğinin göstermektedir⁴⁰. Bu bezemenin öncülleri WS'nin diğer örneklerinde olduğu gibi WS I'de görülmektedir⁴¹. No 1, Soli Höyük WS kapıları içinde diğer ikisinin (No. 2, 3) yanında konteksti olan tek örnektir. Stratigrafik olarak; Arkaik Dönem ve Demir Çağ tabakalarının (17.53 m.) altında saptanan yanın tabakasından sonra bulunan bir çömlek gömünün çevresinde bir Mısır skarabesi (15.98 m.) ve bir altın küpe (15.82 m.) ile birlikte ele geçmiştir. Bu buluntular, çömlek gömünün daha önce soyulduğunu vearmağanların çömlek gömü çevresine dağıldığını göstermektedir⁴².

Gömü armağanı olan skarabe, tipolojik olarak Hall'un Mısır XVIII. Hanedan'a tarihlediği kanatlarının köşelerinde bir çift çizgisel üçgen bezemesi olan A2-A3 tipiyle benzerlik göstermektedir⁴³. Yeni Krallık Çağ'ında yaygın olan bu tipteki skarabeler gömü armağanı olarak ticaret ağının ulaştığı geniş bir bölgede ele geçmişlerdir⁴⁴. Soli skarabesinin (Res. 4) biçimsel ve bezeme olarak en yakın benzeri, XIX. Sülale'ye tarihlenen Enkomi (II. Gümü)'den açığa çıkarılan bir skarabedir⁴⁵. Özellikle güneş tanrısi Amon-Ra'nın simgesi olarak bilinen⁴⁶ ve uzun çift tüylü tacı ile birlikte betimlenen aslan, bu tip mühürlerde başlıca motif olarak görülmektedir. Mısır kökenli bu tip fayans skarabeler, bu dönemin gözde gömülü armağanları arasındadır ve coğulukla Ramses Dönemi skarabeleri ile daha erken döneme ilişkin yöneticilerin adlarını taşımaktadırlar. Örneğin, Soli skarabesi, daha erken bir dönemde; Yeni Krallık-XVIII. Sülale, III. Thothmes (İ.Ö. 1490-1436) devrine tarihlenmektedir. Bu tip mühürler, yukarıda da örnekleri verildiği üzere Mısır ile olan ticari etkinliklere bağlı olarak⁴⁷ özellikle Yeni Krallık yani XVIII-XIX. Sülaleler Dönemi'nde Kıbrıs'a ve Anadolu'ya dağılmışlardır.

³⁹ Russell tarafından "parallel line style" olarak tanımlanan bu bezeme biçimini, Popham'in White Slip IIA'sıyla eşitlenmektedir; Russell 1983. Bu tip kapılar, erken XIII. yy.'da oldukça yaygındır ve kullanımları son evrelerde pişirme kapılar, tek renkler, Miken kapıları ve onların yerel üretim örneklerine (White Painted Wheelmade III) ile karşılaşıldıklarında giderek azalmaktadır. İ.Ö. XIII. yy. sonlarına doğru bu tipin daima kase biçiminde olan geç örnekleri (WS II Late) bazi WS II türleri, halka kaideleri, Miken IIIB ve yerel örnekleri ile birlikte görülmektedir South 2001, 69 Fig. 5. Kıbrıs-Sanidha örnekleri için bk. Herscher 1991, 53 Lev. V.

⁴⁰ Ayrıca gri hamurlu ve astarlı olması nedeniyle yerel üretim olduğu düşünülmektedir. Bu tür yerel özellikler gösteren çeşitli tipte örnekler, Suriye-Filistin Bölgesi'nde de bulunmuştur; Wright 1967, 67 vd.

⁴¹ Bergoffen 2001, 149-150; 1d (type Ia)

⁴² Çömlek, içinde ince toprakla dolu olarak ele geçmiş, ancak bu toprağın elenerek boşaltılmasına karşın herhangi bir buluntuşa rastlanmamıştır.

⁴³ Hall 1913, XXXI; Sandman tipolojisine göre "B4" (Gjerstad 1927-31, 846 Appendix I) Coğunluğu Ramses ve Seti Dönemi'ne tarihlenmektedir. Bu tarihleme WS II ile de uyum içindedir. Örneğin Mısır Deir el-Balah'ta ele geçen çok sayıda WS II, I. Seti - II. Ramses Dönemi'ne (İ.Ö. 1320-1200) tarihlenmektedir. Fischer 2001, 168.

⁴⁴ Örneğin Panaztepe pithos gömülerinde bulunan bu tip bir mühür, III. Amenofis Dönemi'ne tarihlenmektedir. Jaeger 1990; Erkanal 2002, 193 Çiz. 2, 5.

⁴⁵ I. Seti- II. Ramses Dönemi (İ.Ö. 1320-1200). Kenna 1971, no. 76 Lev. XVIII.

⁴⁶ Lurker 2001, 26, 77.

⁴⁷ Özellikle Geç Tunç Çağ II'de Kıbrıs ile Mısır arasındaki ticari ilişkiler yoğundur. Mücevharat, cam, fayans, alabaster, sakarabe, altın vb. ham maddelerin dış alınının Mısır'dan yapılması Kıbrıs yerli el sanatlarını önemli ölçüde etkilemiştir. Amarna mektuplarına göre Kıbrıs Krallığı Mısır'dan mobilya, araba, atlar, kumas, abanoz, yağı, gümüş, öküz, ve fildisi talebinde bulunmaktaydı. Buna karşılık Kıbrıs da Mısır'a bakır, ağaç, tekne, yağ ve keramik dış satımı gerçekleştirmiştir. Suriye-Filistin ile Kıbrıs arasındaki ilişkiler de yoğundur. Bu yoğunluk Kıbrıs'ta ele geçen dış alım keramik, mühür ve fildisi vb. ile kanıtlanabilir. Kıbrıs'ın dış satımı ise keramik ve olasılıkla bakır ve yağdır. Yine Mısır'ınki gibi Syro-Filistin'in de Kıbrıs'ın yerel el sanatları üzerinde etkisi vardır. Bu ilişkilerin yoğunluğu özellikle Ras Shamra ve Gaza'da gözlenmektedir. Ancak bu bağlantının niteliği kolonizasyondan çok yalnızca etkin bir liman ticareti olarak değerlendirilmektedir. Nedeni ise bu kentlerin, Kıbrıs teknelerinin demirleyebileceği uygunlukta birer ana liman kenti oluşlardır ve Kıbrıs malları adı geçen bu limanlardan diğer kentlere dağılmışlardır. Bu yakın ticari ilişkiler Geç Tunç I-II boyunca sürmüştür ancak Geç Tunç III'ün başında sona ermiştir. Holmes 1975, 94 vd.

Bu durumda Soli skarabesi, kesin tarihleme için bir ölçüt olarak görülse de; sahibi tarafından bir anı ya da 'prestij' nesnesi olarak belki XIX. sülale ya da daha geç bir dönemde de kullanılmış olabileceği; WS II ile Myken keramik örnekleri gibi arkeolojik buluntulara dayanılarak öne sürülebilir.

Soli Höyük D6 (Res 2 sağ alt, Res. 3 No: 2) ve D8 (Res 2 sağ üst, Res 3 No. 2) plan karelerinde farklı seviyelerde (19.54 ve 17.79 m.) bir kontekste bağlı olmaksızın açığa çıkarılan iki parça İ.O. II. bin Kıbrıs çanak çömleğinin Soli Höyük'teki diğer iki örneğidir. Yatay ve dikey düzende bezenmiş bu iki parça, lades kemiği biçiminde kulpu olan ve 'süt kabı'⁴⁸ olarak tanımlanan derin kaselerin ağız ve gövde parçalarıyla uyum göstermekte- dirler (Lev. IV). Bu bezemeler, WS kümesi içinde temel olarak "ladder-lattice based style" ile "ladder framed lozenge" olarak anılan bezemelerin WS II'de uygulanan türevleridir. Bu bezeme türleri erken WS I döneminden beri bilinmektedir⁴⁹. No. 2 ve 3 parçalarının ait olduğu 'süt kapları' Kromholz kümelendirmesine göre "D/B1" olarak adlandırılmaktadır⁵⁰. Bezeme, yatay düzenlemeye dört çizgili merdivenlerle çerçevelenmiş eşkenar dörtgen (baklava dilimi) zinciri⁵¹ (Res. 3 No. 2) dikey düzenlemeye ince bir şeritle birbirine bağlı aynı tip merdivenler ile bu şeridi dik kesen nokta dizilerinden oluşmaktadır (Res. 2 No.3)⁵². Malmgren'e göre bu tip bezemenin Kıbrıs'ta en fazla sayıda görüldüğü merkez Enkomii'dir. Onu, Kourion ve Hala Sultan Tekke WS II yarı küresel kaplarında izlemektedir⁵³. Bu kaplar, Kromholz tarafından biçimsel olarak '2. küme' adı altında incelenmiştir⁵⁴, Suriye- Filistin bölgesinde de yaygındırlar. Örneğin, Byblos ve Ras Shamra-Ugarit'te bulunan WS II-D/B1 tipi lades kemiği biçiminde tek kulplu 'süt kapları'⁵⁵, Soli Höyük No. 2 No. 3 parçasıyla uyum içindedir⁵⁶ (Res. 3). Bu örnekler; yerel çanak çömlekler (örneğin White Painted Wheelmade III), Miken IIIB, Kıbrıs halka kaideli sürahiler ve bazen de kırmızı perdahlı iğ biçimli şişe ya da alabaster kaplarla ilişkilidirler⁵⁷.

⁴⁸ Artzy 2001, 112; Yon 2001, 123.

⁴⁹ Bu bezeme türleri, Erken WS I evresinden beri görülmektedir. Bergoffen 2001, 149 vd; Dothan 2001, 159. Dağılımları için bk. Oren 2001, Fig. 1.

⁵⁰ Kesmeden önceki harf yatay; sonraki ise dikey bezemeyi tanımlamaktadır.

⁵¹ Kromholz 1978, 9-10, Kıbrıs WS II yarı küresel kaplarıyla ilgili olarak daha eski motiflerle bağlantı kurmakta; örneğin merdiven "ladder pattern", eşkenar dörtgen zinciri "chains of lozenges" ile asılı elmas "pendant diamonds" motiflerinin Erken Kıbrıs'ta "Kırmızı perdahlı kaplar"daki bu tür bezemelerle ilişkili olabileceği öne sürmektedir. Bu makalede son iki bezeme biçimini, "eşkenar dörtgen zinciri" olarak tanımlanmıştır.

⁵² krş. Sjöqwist 1927-31 Lev. XXXII no. 10-11; Malmgren 1999, 91 A1304, A1305.

⁵³ Malmgren 1999, 81; D/B'in Kıbrıs'taki dağılımları ve buluntu merkezleri için bk. Malmgren 1999, Fig. 9a.

⁵⁴ Kromholz 1978.

⁵⁵ Yon 2001, 123.

⁵⁶ Yon 2001, 119 Fig. 4, 120 Fig. 5. Bu iki örnek de gömü armağanıdır. Ras Shamra'daki, yaklaşık İ.O. 1200'e tarihendirilmektedir. Ras Shamra'da diğer kentlerde olduğu gibi WS II kap parçaları yerleşimin son evrelerinde yanı İ.O. XIII. yy. sonları-XII. yy. başları ortaya çıkmıştır. Bu ticari mallar olasılıkla Minet el-Beida (Mahadu)'ya ulaşan yabancı - dış alım mallarla birlikte Ras Shamra'ya örneğin Ege'den Miken ve yine Kıbrıs kökenli halka kaideli kaplar (testiler) ile birlikte getirilmiştir. Yon 2001, 118-122.

⁵⁷ Yon 2001, 118.

Todd, Geç Tunç Çağında Anadolu'da bulunan Kıbrıs çanak-çömlek tiplerinin coğrafi dağılımını altı bölgeye ayırarak incelemektedir⁵⁸. Konumuzu ilgilendiren Kilikia'yı içine alan 2. bölgede WS II kaplarının bulunduğu merkezler, arkeolojik verilere göre: Tarsus⁵⁹, Yumuktepe⁶⁰, Kabarsa⁶¹, Kinet Höyük (Res. 1)⁶² olmak üzere oldukça sınırlı ve az sayıdadır⁶³. İç bölgelere dağılımları tartışmalıdır⁶⁴. Kıbrıs'ta dört yüzyıldan fazla, uzun bir geleneği olan ve bütün Levant, Ege ve Orta Akdeniz'e degen yayılmış olan WS'lerin arkeolojik verilere göre; Anadolu'da fazla ilgi görmemesi diğer bir deyişle yalnızca kıyıdaki merkezlerde yoğunlaşması iki yönden değerlendirilebilir: I. Anadolu, Kıbrıs gibi⁶⁵ yeme içme kültüründe kendi geleneklerine bağlı bir yapıya sahiptir. II. Tek merkezli bir ekonomi-politika anlayışına bağlı denetimli ticaret ya da ekonomik ambargo nedeniyle sınırlı ilişkiler⁶⁶. I. görüşten yola çıkarak, yukarıda da ele alındığı üzere; aradaki ticaretin yoğunluğu, nitelik ve nicelik olarak ele geçen arkeolojik veriler nedeniyle Kıbrıs ile Suriye-Filistin bölgesindeki nüfusun ortak yeme içme kültürüne sahip oldukları ancak Anadolu'nun bunun dışında yer aldığı söylenebilir. Özellikle Geç Tunç I'de ortaya çıkan belirgin sınıflar, maden üretiminin artışı, ekonomik canlanma, ile Suriye-Filistin, Mısır ile başlatılan deniz ticareti, sıkı diplomasi, siyasi ilişkiler ve kültür tesiri nedeniyle Kıbrıs, Levant ve Mısır'ın uluslararası

⁵⁸ 1) Batı kıyısı: Kuzeydoğu Ege'nin güneyinden yaklaşık Uluburun'a degen: Troia, Miletos 2) Güney Kıyısı: Uluburun Batığı'nın doğusundan İskenderun'a degen olan Kilikia'yı da içine alan kesim: Tarsus, Yumuktepe, Kabarsa, Tarmil, Kinet Höyük 3) Göksu (Kalykadnos) Irmağı vadisinin güneydeki kıyı kesiminden Orta Anadolu platosuna degen olan bölge: Kalykadnos Vadisi, Kilisetepe 4) Amik Ovası: Tel Açına, Çatalhöyük, Tel Cüdeyde, Sabouni 5) Konya ovasını içine alan Orta Anadolu platosu-Ankara'nın kuzeyi, Hititler'in anavatani: Boğazköy, Maşat Höyük, vd. 6) Doğu ve Güneydoğu Anadolu. Todd 2001, 206.

⁵⁹ Halka kaideler ve monokrom derin kase ya da krater ile birlikte ele geçmişlerdir. Bunlar Geç Kıbrıs II kontekstinde ve Geç Kıbrıs II tipinde kaplardır. Ayrıca "Red Lustrous Wheelmade" ve az sayıda Miken keramiki de ele geçmiştir. Todd 2001, 207

⁶⁰ Yumuktepe'de VI ve V. tabakalarda çok az sayıda WS (I?/II?) 'halka kaideli I' ve tek renkli kaplarla birlikte ele geçmişlerdir. Ayrıca kontekste bağlı olmayan kol bicimli dinsel kaplar da bulunmuştur. Todd 2001, 207.

⁶¹ Bir örnekle temsil edilmektedir. Seton 1954, 133, 135.

⁶² Çok az sayıda WS II ve halka kaideli kap ve daha az sayıda da Miken çanak çömleği Todd 2001, 208.

⁶³ 2. bölgedeki: Tırmıl, Tömür, Kazanlı, Tarmıl gibi höyüklerde yapılan yüzey araştırmalarında WS'lerin ele geçmemesi, kazı yapılmadıkça WS'nin bu bölgedeki kullanımı ve yayılımı ile ilgili kesin sonuçlar vermeyebilir. Yine de kazıda yapılan merkezlerde ele geçen çanak çömlek yoğunluğuna göre; WS sayısal olarak oldukça azdır. Örneğin, Göksu Vadisi ile Kilise Tepe'de WS'nin ya da Kıbrıs çanak çömleğinin varlığına ilişkin bir kayıt yoktur. Buna karşılık "Red Lustrous Wheelmade" türü kapların Kozlubucak, Örentepe-Mut, Maltepe-Mut, Çingen Tepe, Tekirköy gibi merkezlerde aynı rota boyunca ele geçmesi ilgi çekicidir. Todd 2001, 208 vd., Kültle ilgili bu kapların kökeni tartışılmıştır. Eriksson'a göre Kıbrıs'ta üretilmişlerdir Eriksson 1993, 1 vd. 17, 133 vd. ve yukarıda adı geçen merkezlerin bulunduğu Kizzuwatna'ya doğrudan Kıbrıs'tan getirilmişlerdir. Eriksson 1993, 132; Sjöqvist 1927-31, 183. Anadolu'da Kıbrıs Geç Tunç Çağ I dönemine ait tek bir parça bulunamazken; Geç Tunç II dönemine ait tek tük parçalar Tarsus, Troia, Hattuşa, Bulgar Maden, Kabarsa ve Mersin'de ele geçtiğini belirtmektedir.

⁶⁴ Örn: Louvre'da bulunan WS kaplarının geliş yerleri; Angora, Kilise Hisar yakınlarındaki Bulgar Maden Bolkardağ, Kapadokya olarak belirtilmiştir.

⁶⁵ Bk. dn. 16 ve 29.

⁶⁶ Kilikia'nın kıyı bölgelerinde özellikle İ.O. XIII. yy.'da Kıbrıs ve Miken ile yapılan deniz ticaretine bağlı olarak ilişkiler yoğunlaşmış ve yerleşimlerin sayısı artmıştır. Kıyı yerleşimlerde Geç Hellas ve Kıbrıs kaplarının dış alımının yapıldığı ya da yerel olarak yeniden üretildikleri görülmektedir. Yeni yerleşimlerin kurulması Hittit Krallığı'nın Kizzuwatna'yı almasından sonra uygulamaya konulan bir politika olarak görülmektedir. Yakar 2001, 43. Hittit ülkesinde üretim ve temel malların temini ile ticari etkinliklerin bir protokole bağlı olarak düzenlenmesi devletin denetimi altındaydı. Gates 2001, 144 vd.

ilişkilerde yakın bir işbirliği içinde oldukları görülmektedir⁶⁷. II. görüş tartışmalıdır. Ancak Miken çanak çömleği için Cline tarafından öne sürülen⁶⁸ olası bir Hitit ambargosu WS II'ler için de geçerli olmalıdır. Mikenler'in Kıbrıs'a üs kurmaları ve WS'lerin de içinde bulunduğu ticari malların dağılımının bu üslerden yapılmış olabileceği başlıca neden sayılabilir⁶⁹. Hititler'in kendi bölgelerinde sürekli Miken varlığı ya da ticaretine ekonomik ve politik çıkarları nedeniyle izin vermemeleri devlet denetiminde olan bir ekonomi için olağan görülebilir. Çünkü Hititler çanak çömlek, maden işçiliği, marangozluk, dericilik vb. gibi temel endüstrilerde yerel üretimi yeğlemişlerdir⁷⁰.

Soli'deki örneklerini İ.O. XIV. yy. ilk yarısına⁷¹ tarihlediğimiz döneminin 'prestij nesneleri' arasında yer alan WS II'lerin, az da olsa, bir liman kenti olan Soli'de üstelik bir kontekst içinde bulunmuş olması kıyı ticaretinin merkezlerinden birini daha gün ışığına çıkarmıştır. Soli'nin Hitit egemenliğindeki Kizzuwatna'nın dış alım-satım yapılan bir liman kenti olduğu kuşkusuzdur⁷². İ.O. II. bindeki adı Ellipra⁷³ olarak önerilen Soli, konumu nedeniyle yazılı belgelerde adı geçen ve Kilikia'nın kıyı kentleri oldukları sanılan; Ura, Lamiya, Pitura, Zallara gibi kentlere yakın olmalıdır⁷⁴. Bu kentler arasında Ura'nın Hititler için hayatı bir önem taşıyan hububatın ve diğer ticari malların indirildiği bir liman olması ve Mısır, Assur, Alashiya, Beyrut, Ashdod, ve Miken'den gelen tüccarların ticari etkinliklerde bulundukları Ugarit ile ilişkide olması, İ.O. XIV-XIII. yy. da ki uluslararası ticarette Kilikia'daki liman kentlerinin önemini ortaya koymaktadır⁷⁵. Yine halka kaideli ve Miken IIIB / erken C kapları ile İ.O. XIII. yy. sonlarına tarihlenen Kıbrıs ve Ugarit bağlılı Gelidonya Batığı'nın rotası⁷⁶, bu dönemdeki deniz ticaretinin yönü hakkında bilgi vermektedir. Saat yönünün tersine ilerleyen bu rota üzerinde ticari, törensel, yönetsel ve üretim kapasitesine sahip birinci derecede önemli⁷⁷ bir Kilikia limanının yer alıp almayacağı bu bölgedeki liman kentlerinde yapılan kazılarla açığa çıkacaktır.

67 Holmes 1975, 99 Karageorghis, Kition 9 no.lu gömüde bulunan Mısır kökenliarmağanlarının Mısır ile olan ilişkisini kurarken Kition'da ergitilen madenin önemli ölçüde Mısır'a gönderildiği varsayımlını öne sürmektedir. Geç Tunç Çağında Kıbrıs-Mısır ve Suriye Filistin arasındaki ticari ilişkilerin oldukça canlı olmasına karşın, Anadolu ile Kıbrıs arasındaki ticari ilişkilerin vasat düzeyde kalması ve Geç Tunç Çağında iki ülke arasındaki iletişim yakın olmalarına karşın beklenen düzeyde olmamasının nedenlerinden birisi de, özellikle maden ergitme atölyelerinin Kıbrıs'ın güney kesiminde yer alması olarak görülmektedir. Karageorghis 1963, 9. Kıbrıs'tan dış satımı yapılan çanak çömlekler içinde; halka kaideli I, II kapları, White Slip I ve II kapları, traşlanmış beyaz White Shaved kaplar, erken tek renkliler ve bucero kaplarını yer aldığı görülmektedir. Geç Tunç Çağının sonlarında Filistinliler, Mısırlılar ve Kenaniler yan yana yaşamışlardır ve bu bölgelere ilişkin kültürel farklılıklar izlenmektedir. Holmes 1975, 92.

68 Cline 1991, 1-9; 1994, 74.

69 Yukarıda da görüldüğü gibi Kilikia'da WS ve halka kaideli Kıbrıs kapları ile Miken LH IIIB kaplarının bir arada bulunması rastlantı olmamalıdır. Yakar 2001, 42.

70 Örneğin Kinet Höyük devlet denetiminde seri çanak çömlek üretimi yapılan bir merkezdir. Gates 2001, 141 vd.

71 Bu makale yayına verildiğinde 2002 Soli Höyük Kazıları'ndan E/F 9 plankarelerinde 15.45-14.81 kotları arasında altı yeni WS kap parçası daha ele geçmiştir. Bütün bu örneklerin stratigrafisi ile ilişkili oldukları arkeolojik kontekst ayrı bir makalede ele alınacaktır.

72 Taffet 2001, 132.

73 Forlanini 1988, 133 vd.

74 Yağcı 2001, 160 vd.

75 Yağcı 1999, 23; Yağcı 2001, 161 vd.

76 Gates 2001, 142.

77 Knapp 1997, 156 vd.

Soli (Kilikia) Höyük WS II Kapları

WS-II	No. 1: Res. 2 sol	No. 2: Res. 2 sağ üst Res. 3-5	No. 3: Res. 2 sağ alt, Res. 3-Res. 5
Kap formu	Ağız - Kulp Parçası	Gövde Parçası	Gövde Parçası
Plankare	SH- F9	SH- D8	SH- D6
Seviye	16.00 m.	17.79 m.	19.54 m.
Renk (Munsell)	Hamur R: 7,5 YR, 8/2 'pinkish white' Astar R: 5 Y, 7/1, 'light gray' Boya R: 5 YR, 3/3, 'dark reddish brown'	Hamur R: 2,5 Y 8/1 'white' Astar R: 2,5 Y 8/1 'white' Boya R: 10 YR 3/4 'dark yellowish brown'	Hamur R: 7,5 YR 7/6 'reddish yellow' Astar R: 1 YR 7/2 'light gray' Boya R: 7,5 YR 4/4 'brown'
Ölçüleri	y: 3,7 cm., kal: 0,5-0,4 cm., Ç: 14 cm.	y: 3,3 cm., kal: 0,6 cm., gen: 4,2 cm.	y: 2,7 cm., kal: 0,4 cm., gen: 4,1 cm.
Tarihleme	İ.O. XIV. yy. ilk yarısı	İ.O. XIV. yy. ilk yarısı	İ.O. XIV. yy. ilk yarısı
Tanım	İçte ve dışta gri astarlı, ağız kenarında yatay düzenlemeye ile dörtlü ve düzensiz olarak firçayla çekilmiş ve dik kesilmiş çizgisel bezeme ile içi kafes taramalı yatay düzende eşkenar dörtgen motifi. Kırık kulbun gövdeye birleştiği bölümde kahverengi şerit boyama. Yoğun ince mika, ince kum ve kireç katkılı, gri özlü, yüzeyi pürüzlü, el yapımı.	Yatay düzende kalın bordürlü dört çizgili merdiven ile çerçevelenmiş eşkenar dörtgen zinciri bezemesi. Yoğun kireç ve kum katkılı, yüzey fayans gibi pürüzsüz, el yapımı.	Dikey düzende kalın bordürlü dört çizgili iki merdiven motifi ile onları bağlayan kahverengi ince şerit. Yoğun ince kireç ve kum katkılı, el yapımı, fayans biçiminde pürüzsüz, el yapımı.

Kaynakça ve Kısaltmalar

- Aloupi v.d. 2001 E. Aloupi, - V. Perdikatsis, - A. Lekka, "Assessment of the White Slip Classification Scheme Based on Physico-Chemical Aspects of the Technique", bk.: V. Karageorghis (ed.), *The White Slip Ware of Late Bronze Age Cyprus* (2001) 15-26.
- Artzy 2001 M. Artzy, "White Slip Ware for Export? The Economics of Production", bk.: V. Karageorghis (ed.), *The White Slip Ware of Late Bronze Age Cyprus* (2001) 107-115.
- Åström 1972 P. Åström, "Absolute chronology", *The Late Cypriote Bronze Age*. SwCyprusExp IV:1D (1972) 755-762.
- Åström 2001 P. Åström, "The Relative and Absolute Chronology of Proto White Slip Ware", in: V. Karageorghis (ed.), *The White Slip Ware of Late Bronze Age Cyprus* (2001) 49-50.
- Cline 1991 E. H. Cline, "A possible Hittite Embargo against the Mycenaeans", *Historia* 40, 1991, 1-9.
- Cline 1994 E. H. Cline, *Sailing the Wine-Dark Sea. International Trade and the Late Bronze Age Aegean*. BAR 591 (1994).
- Dothan 2001 T. Dothan, "White Slip Pottery from Tel Miqne-Ekron in Philistia and Deir el- Balah: Stratigraphy, Chronology and Function", bk.: V. Karageorghis (ed.), *The White Slip Ware of Late Bronze Age Cyprus* (2001) 157-160.
- Erkanal 2002 A. Erkanal, "İzmir Bölgesi Arkeolojik Araştırmalarında Panaztepe Kazısı'nın Yeri", *İzmir Kent Kültürü Dergisi* 5, Şubat 2002, 188-195.
- Eriksson 1993 K. Eriksson, Red Lustrous Wheel-Made Ware. Studies Mediterranean Archaeology CIII (1993).
- Eriksson 2001 K. O. Eriksson, "Cypriote Proto White Slip and White Slip I", bk.: V. Karageorghis (ed.), *The White Slip Ware of Late Bronze Age Cyprus* (2001) 51-64.
- Fischer 2001 P. M. Fischer, "White Slip I and II from Tell Abu al-Kharaz, Jordan Valley: Pottery Synchronism and Dating", bk.: V. Karageorghis (ed.), *The White Slip Ware of Late Bronze Age Cyprus* (2001) 161-170.
- Forlanini 1988 M. Forlanini, "La regione del Tauro nei testi hittiti", *Vicino Oriente* 7, 1998, 129-169.
- Gates 2001 M. H. Gates, "Potmarks at Kinet Höyük and the Hittite Ceramic Industry", bk.: E. Jean - A. M. Dinçol - S. Durugönü'l (ed.), *La Cilicie: Espaces et Pouvoirs Locaux. Actes de la Table Ronde internationale d'Istanbul, 2-5 Novembre 1999*. Varia Anatolica XIII (2001) 137-157.
- Gittlen 1975 B. M. Gittlen, "Cypriote White Slip Pottery in its Palestinian Stratigraphic Context", bk.: N. Robertson (ed.), *The Archaeology of Cyprus, Recent Developments* (1975) 111-120.
- Gjerstad 1927-31 E. Gjerstad - J. Lindros - E. Sjöqvist - A. Wetholm, SwCyprusExp II (1927-1931).
- Hadjikosti 1991 M. Hadjikosti, "The Late Bronze Age Tomb 2 from Mathiatis", RDAC (1991) 75-91.
- Hall 1913 H. R. Hall, Catalogue of Egyptian Scarabs, etc., in the British Museum I: Royal Scarabs (1913).
- Herscher 1991 E. Herscher, "Excavations at Sanidha 1990", RDAC (1991) 51-63.
- Holmes 1975 Y. L. Holmes, "The Foreign Trade of Cyprus during the Late Bronze Age", bk.: N. Robertson (ed.), *The Archaeology of Cyprus, Recent Developments* (1975) 90-109.
- Jaeger 1990 B. Jaeger, - R. Kraus, "Zwei Skarabaeen aus der mykenischen Fundstelle Panaztepe", MDOG 122, 1990, 153-156.
- Karageorghis 1963 V. Karageorghis, "Excavations at Kition", RDAC (1963) 9 vd.

- Karageorghis 2001 V. Karageorghis, "Why White Slip", bk.: V. Karageorghis (ed.), *The White Slip Ware of Late Bronze Age Cyprus* (2001) 9-13.
- Kenna 1971 V. E. G. Kenna, *Corpus of Cypriote Antiquities 3, Catalogue of the Cypriote Seals of the Bronze Age in the British Museum* (1971).
- Knapp 1997 A. B. Knapp, "Mediterranean Maritime Landscapes: Transport, Trade, and Society on Late Bronze Age Cyprus", bk.: S. Swing - R. L. Hohlfelder - H. Swiny (ed.), *Res Maritime Cyprus and Eastern Mediterranean from Prehistory to Late Antiquity. Proceeding of the Second International Symposium "Cities on the Sea"* Nicosia, Cyprus, Oct. 18-22, 1994. Cyprus American Archaeological Research Institute Monograph Series I (1997) 153-162.
- Kromholz 1978 A. Kromholz, *Cypriote White Slip II hemispherical bowls* (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Brandeis Üniversitesi 1978).
- Lurker 1980 M. Lurker, *The Gods and Symbols of Ancient Egypt* (1980).
- Malmgren 1999 K. Malmgren, "The White Slip Ware from Klavdhia-Tremithos", bk.: K. H. Nicklasson (ed.), *Cypriote Archaeology in Göteborg 20 May 1998* (1999) 77-96.
- Merilles 2001 R. S. Merilles, "Some Cypriote White Slip Pottery from the Aegean", bk.: V. Karageorghis (ed.), *The White Slip Ware of Late Bronze Age Cyprus* (2001) 89-100.
- Myres 1899 J. L. Myres, - M. Ohnefalsch-Richter, *A Catalogue of the Cyprus Museum* (1899).
- Oren (ed.) 1997 E. D. Oren (ed.), *The Hyksos: New Historical and Archaeological Perspectives* University Museum Monographs 96 (1997).
- Peltenburg 1996 E. J. Peltenburg, "From Isolation to State Formation in Cyprus, c. 3500-1500 B.C.", 17-44, bk.: V. Karageorghis - D. Michailides (ed.), *The Development of the Cypriot Economy from the Prehistoric Period to the Present Day* (1996).
- Popham 1962 M. R. Popham, "The Proto White Slip Pottery of Cyprus" Appendix I, bk.: P. Åström - G. R. H. Wright (ed.), "Two Bronze Age Tombs at Dhenia in Cyprus", *OpAth* 4, 1962, 277-297.
- Popham 1972 M. R. Popham, "White Slip Ware", bk.: P. Åström (ed.), *The Late Cypriote Bronze Age. SwCyprusExp IV: 1C* (1972) 431-471.
- Russell, 1983 P. J. Russell, "Ceramics", bk: A. K. South (ed.), "Kalavasos-Ayios Dhimitrios 1982", RDAC (1983) 104-113.
- Salles 1980 J. F. Salles, *La Nécropole "K" de Byblos* (1980).
- Seton 1954 W. V. Seton, "Cilician Survey", AnatSt 4, 1954, 121-174.
- Sjöqvist 1927-31 E. Sjöqvist, *Reports on Excavations in Cyprus 1927-1931*.
- South - Steel 2001 A. South, - L. Steel., "The White Slip Sequence at Kalavasos", bk.: V. Karageorghis (ed.), *The White Slip Ware of Late Bronze Age Cyprus* (2001) 65-74.
- Taffet 2001 A. Taffet, "The Likely Locations of Middle and Late Bronze Age Harbors in Cilicia - An Assessment Based on Levantine Models", bk.: E. Jean - A. M. Dinçol - S. Durugönül (ed.), *La Cilicie: Espaces et Pouvoirs Locaux. Actes de la Table Ronde internationale, Istanbul, 2-5 Novembre 1999. Varia Anatolica XIII* (2001) 127-135.
- Todd - Pilides 2001 I. A. Todd, - D. Pilides, "The Archaeology of White Slip Production", bk.: V. Karageorghis (ed.), *The White Slip Ware of Late Bronze Age Cyprus* (2001) 27-43.
- Vermeule 1990 E. D. T. Vermeule, - F. Z. Wolsky, *A Bronze Age Potters' Quarter on Morphou Bay in Cyprus* (1990).
- Webb 1999 J. M. Webb, - D. Frankel, "Characterizing the Philia Facies. Material Culture, Chronology, and the Origin of Bronze Age in Cyprus", AJA 103, 1999, 3-43.

- Wright 1967 G. R. H., Wright, "The White Slip Pottery from Shechem Excavations 1964", OpAth VII, 1967, 61-75.
- Yağcı 1999 R. Yağcı, "İ.O. III. - II. Binde Kilikia'da Ticaret", Olba II-1, 1999, 17-26.
- Yağcı 2001 R. Yağcı, "The Importance of Soli in the Archaeology of Cilicia in the Second Millennium B.C.", bk.: E. Jean - A. M. Dinçol - S. Durugönül (ed.), La Cilicie: Espaces et Pouvoirs Locaux. Actes de la Table ronde internationale, d'Istanbul, 2-5 Novembre 1999. *Varia Anatolica* XIII (2001) 159-167.
- Yakar 2001 J. Yakar, "The Socio-Economic Organization of the Rural Sector in Kizzuwatna...", bk.: E. Jean - A. M. Dinçol - S. Durugönül (ed.), La Cilicie: Espaces et Pouvoirs Locaux. Actes de la Table Ronde Internationale, Istanbul, 2-5 Novembre 1999. *Varia Anatolica* XIII (2001) 159-166.
- Yon 2001 M. Yon, "White Slip Ware in the Northern Levant", bk: V. Karageorghis (ed.), The White Slip Ware of Late Bronze Age Cyprus (2001) 117-125.

Summary

White Slip II Vessels and Cypriot-Soli Relations in the 2nd Millenium B.C.

In the course of three years, the excavations at the Soli Tumulus produced important finds that illuminate the history of the city. This work is carried out within the Soli / Pompeiopolis Archaic Harbor City Excavations in two zones, the Soli Tumulus and the Colonnaded Avenue, in a project conducted since 1999 by the Archaeological Department of Mersin University, with the participation of İçel Museum. In this article, the fragments of the White Slip II type vessels found in Soli, and other relavant vessel finds, the areas of distribution, function, the conditions of finds, and their definitive or relative datings, plus trade relations are examined. Moreover, by considering the probable trade routes, the part and significance of Cyprian-Soli relations in Cilician-East Mediterranean commerce are touched upon.

The three fragments of Cyprian White Slip II type vessels, from an upper stratigraphical layer which is densely Hellenistic (*D6*), and from the inside and bottom of the clearings on the eastern slope, full of Archaic and Iron Age materials (*D8, F9*), on account of their rarity in Cilicia, bring a new dimension to Anatolian-Cyprian relations in the Late Bronze Age, in terms of defining trade routes and areas of distribution. These vessels were made in Cyprus for religious or secular purposes, from Late Cyprus IB (1450 B.C.) to the end of Late Cyprus IIB (1290 B.C.). The majority of intact vases were retrieved from tombs as 'prestige' wares or presents, and represent a long tradition in Cyprus and in the East Mediterranean trade network within which the island of Cyprus is located.

White Slips are typical Late Bronze Age vessels of Cyprus. Some White Slip fragments are found in the Levant, the Aegean and in the Late Bronze Age centers in the East Mediterranean. They are found as complete vessels or in hundreds of fragments belonging to such vessels. Because of their characteristics, they are easily distinguished from other types, having a white slip with decoration often in dark brown or black, and usually having a hemispherical form, exceptions are the crater, tankard, jug and bottle (bulbil) shapes. In both form and ornamentation, White Slips seem to develop from Cyprian Middle Bronze Age *white painted* wares. This vessel type lasted the longest in the history of Cyprian pottery, and was in use for at least four centuries (1600/1575-1190 B.C.). The earliest specimens are *Proto White Slip*, Late Cyprus IA1 and end with *White Slip II* in Late Cyprus IIB. One can link the development of White Slips in Cyprus to the requirements of daily life. Beginning in 1600 B.C., the eating habits of Cypriots changed, the population began to consume more soups, other liquid and cooked foodstuffs. Due to this change in

habits, small to medium scale vessels with white *primings* and *ring bases* were produced and used widely in Cyprus. White Slip vessels were also used to contain liquids and are also thought to have been used for serving food, as they are sometimes found in tombs with fish, bird, goat or sheep bones on them.

White Slip vessels were produced between 1600/1575 and 1190 B.C., (in Cyprian chronology from Late Cyprus IIA:1) and are widespread in the Levant in the 14th century. From excavated finds a greater quantity was produced in the 13th century, and White Slip disappears at the end of the 13th or the start of the 12th century.

Within the scope of our subject, White Slip II vessels are more widespread than White Slip I. The conservatism of the Cypriot ceramic tradition explains the longevity of production. Other reasons are: functionality and decorative function, because of this, only the outer surfaces and bases of the hemispherical vessels are decorated. The use of different forms leads us to suggest different functions.

The spread of the White Slips is understood to be due to the shortage in Cyprus and the Levant of the Mycenaean kylix used profusely during this period. Like the Soli specimens, the hemispherical White Slip vessels are table wares already known in the Late Bronze Age. Vessels of White Slip I and II are retrieved in the North Levant, particularly at seaports: *Ras Bassit*, *Ras Shamra (Ugarit)*, *Tell Sukas*, *Tell Simiriyān*, *Tell Kazel*, *Tel Arqa*, *Tripoli*, *Tell Arde*, *Byblos*, *Beirut*, *Sidon*, *Dakerman*, *Tyre* and in regions further inland. In the West, beyond Syria-Palestine, the most obvious and equally mass produced examples from the Central Mediterranean area were transported, together with the ring based wares, by merchant ships to centers in the Aegean, to Athens, Aegina, Thera, Rhodes and Crete (*Kydonia*). Similarly, the mass produced Cyprian White Slip vessels and ring based wares reached the Aegean via the same sea routes. One can talk of Cypriot merchants engaged in business at harbor towns like Kommos, Poros and Chania. Although the White Slip pottery is rare in the Central Mediterranean, it is found in Sicily (*Canaletto*) and Sardinia.

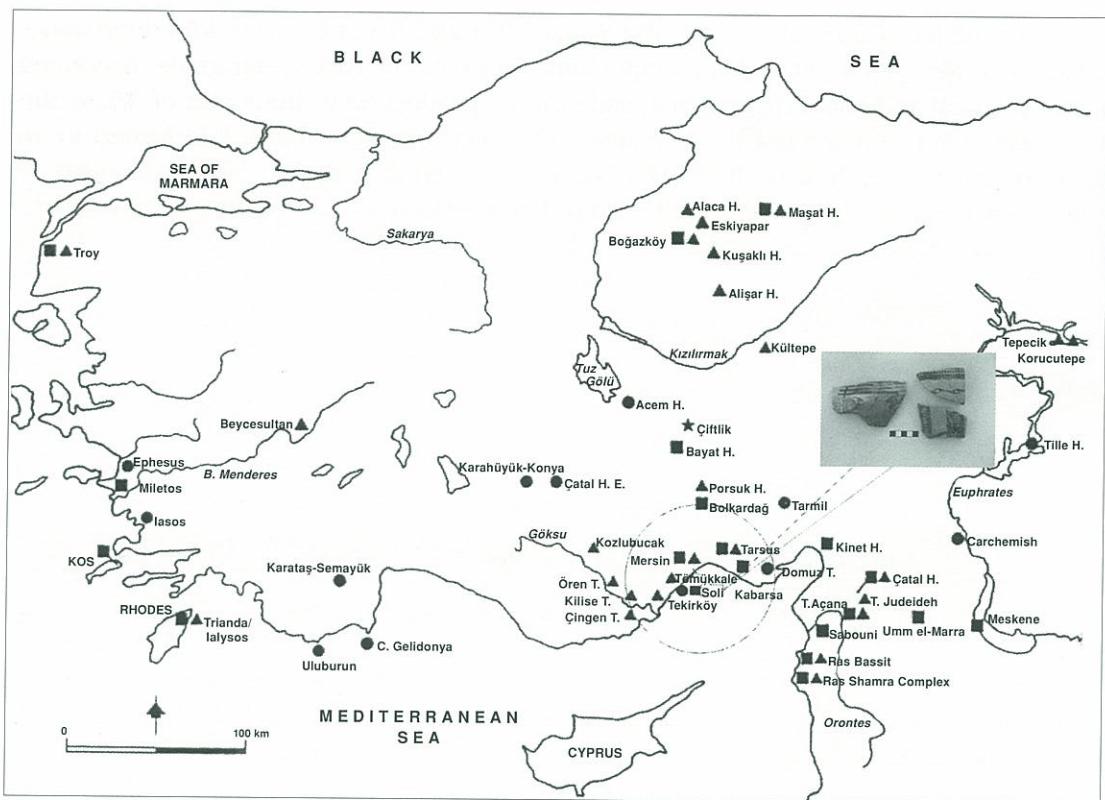
The functions of White Slips are also discussed. For example, while the White Slips of fine quality, found together with other Cyprian wares like the ring based water jugs, high quality Mycenaean earthenwares and the items from Ugarit (*Minet el-Bedia and Ras Shamra*) and Sidon-Dakerman, made of ivory or faience, luxury items, were the most favored presents in the richly supplied tombs of the 14th-13th centuries, White Slips, towards the end of the Late Bronze Age (the beginning of the 12th century B.C.), joined the lower grade, common and cheap objects massproduced for everyday usage with less emphasis on quality.

The question of who produced White Slip vessels and who distributed them is debated. Even if it were a significant factor in the palatial economy, it is difficult to prove, because economic relations were not confined to the palace only. The expansion of the maritime trade in connection with Cyprus indicates the power of the Cyprian economy. Indeed, Cyprus was one of the states with strong economies in the 13th century and probably earlier. The affluent seaports and the cities with tombs containing a profusion of presents for the wealthy, like Hala Sultan Tekke, Enkomi, Kition and Kalvasos-Ayios (*Dhimitrios*), show remarkable progress from the 13th century to the 12th century B.C.

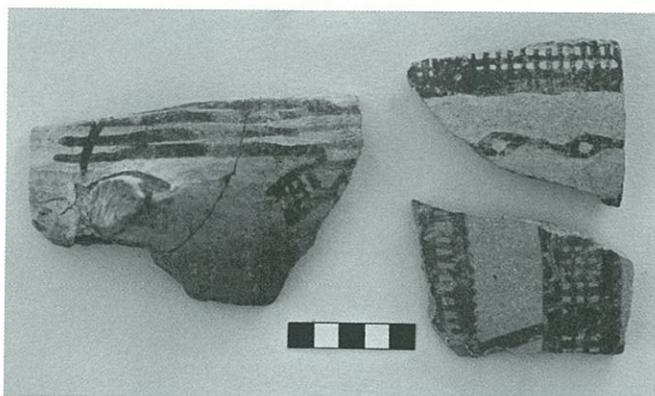
As for the technological features, the White Slip I and II vessels were kiln-dried under conditions regulated to attain high temperatures in excess of 1080° centigrade. According to the physical and chemical analyses made on the production technologies of White Slip II vessels, it was experimentally determined that they were dried in a kiln heated to an approximate temperature of 1050-1080 °C, and they contained the element manganese (Mn) as a coloring agent, plus a compound of micaceous clay (+feldspar+quartz) to produce the white slip. Sanida was one of the centers of White Slip pottery production in Cyprus, and is the first of such locations to be excavated, revealing left over fragments, fire rods, kilns for drying the White Slips, etc providing substantial evidence of White Slip production.

The geographical distribution of the Cypriot pottery types found in Anatolia in the Late Bronze Age is examined by dividing them into six regions. In the region encompassing Cilicia, our subject matter, the centers where the White Slip II vessels are found are rather few in number, such as Tarsus, Yumuktepe, Kabarsa and Kinet Höyük. The distribution of these vessels to the hinterland is questionable. White Slip vessels, with a tradition of more than four centuries in Cyprus and distributed throughout the Levant, the Aegean and the Central Mediterranean, failed, according to the surviving evidence to penetrate Anatolia and was concentrated only in coastal centers. This can be explained in two ways: firstly, like Cyprus, Anatolia has a conservative character with its own food culture and secondly, and more open to question, due to the limited trade relations of Anatolia with the coast, such as the Hittite embargo on Mycenaean pottery imports in favour of local production.

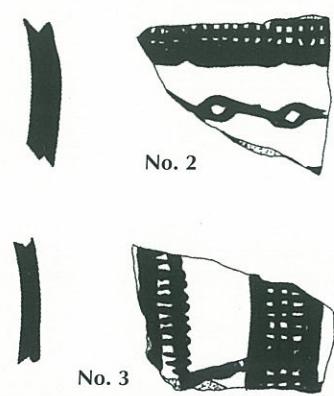
The finds at the harbor city of Soli of White Slip II vessels, the 'prestige objects' of the period and dated to the first half of the 14th century B.C., shows Soli to have been a center of the coastal trade. Soli, or *Ellipra* by its proposed name in the 2nd millennium B.C., was undoubtedly a harbor city of Kizzuwatna under Hittite sovereignty, where the import-export business was conducted and, with its location, should have been near to coastal cities, such as the grain import port of *Ura*, *Lamiya*, *Pitura* and *Zallara*, all mentioned in various written documents, and thought to be located in Cilicia. A true estimation of the importance of Soli in the trade hub of the Levant will be revealed by the continuing excavations at the port.

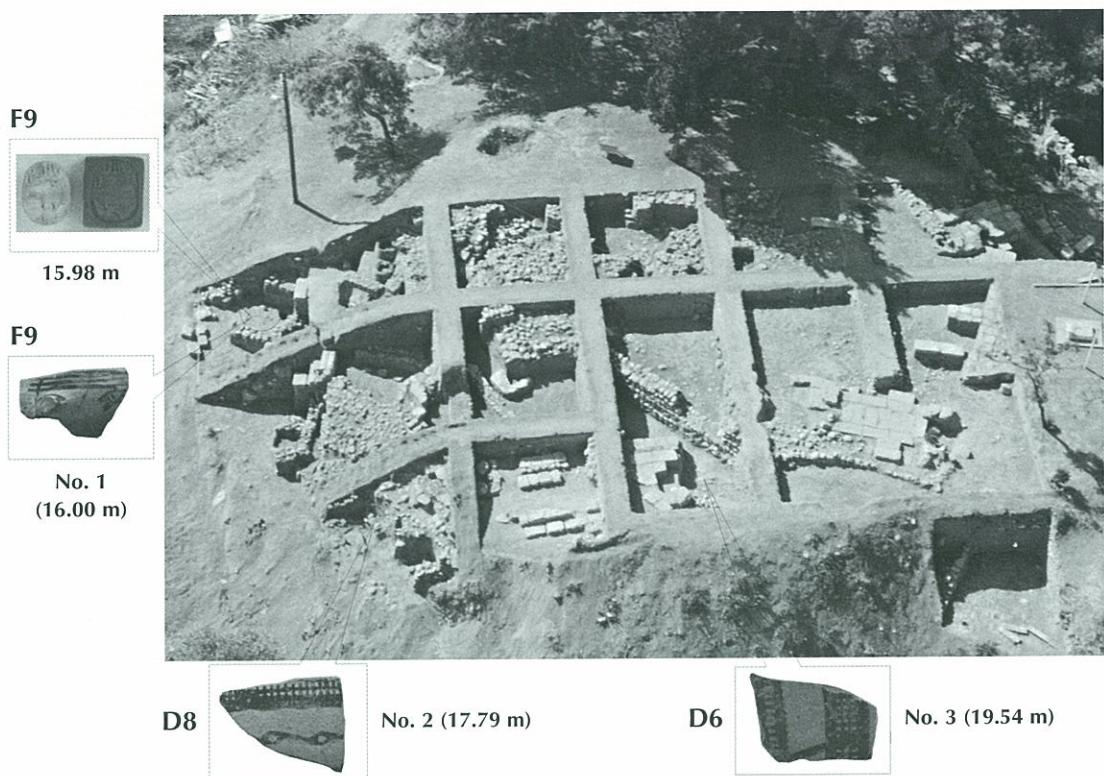
Res. 1 (Dothan 2001, Fig.1, 'Soli' eklenmiştir) Daireler: çanak çömlek tipleri verilmeksızın arkeolojik yerleşimleri; kareler: Geç Kıbrıs Çağı dış alım mallarının bulunduğu merkezleri; üçgenler ise, "Red Lustrous Wheelmade" (kırmızı parlak çark yapımı) kapların bulunduğu merkezleri belirtmektedir.

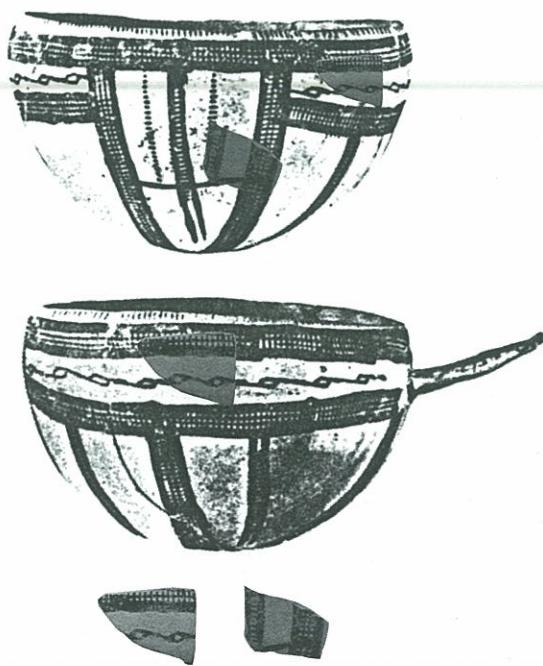
Res. 2

Res. 3

Res. 4 Soli (Kilikia) Höyük 2001.

Res. 5

